

ZGODOVINSKI ORIS

Kapela v nekdanji deželni trdnjavi na ljubljanskem gradu je poleg velike in male dvorane deželnega dvorca v Celovcu edini z grbovnim okrasjem opremljen arhitekturni zgodovinski spomenik na slovenskem etničnem ozemlju, ki spominja na nekdanjo stanovsko oblast v naših deželah. Ta upravni sistem je temeljil na družbeni ureditvi, kakršna se je polagoma izoblikovala potem, ko je vladar porazdelil osvojene teritorije v alode in fevde med svoje dvorjanike in vojskovodje. Ti edini zemljiški posestniki v deželi so kot srednji stan urejevali odnose med deželnim knezom in prvotnimi dednopoestniškimi prebivalci, ki so bili tedaj že njihovi podložniki.

Zaradi skupnih interesov fevdalnih zemljiških posestnikov se je med njimi polagoma izoblikovala korporacija, imenovana deželni stanovi, ki je s svojo dejavnostjo posegala daleč zunaj meja ustanovnosti, kakršno pojmuemo danes. Skrbno je varovala pridobljene deželne svoboščine, ki jih je pri dednih poklonitvah in ob prevzemu državne oblasti vedno znova moral potrjevati novi deželni knez.

V kranjskem deželnem zboru so sprva imeli pravico do članstva le grofje in graščaki (3 knezi, 18 grofov in 42 baronov), pozneje pa se je njihovo število povečalo na 58, med katerimi so bili ljubljanski, pičenski in tržaški škof, komendator nemškega viteškega reda, ljubljanski in novomeški stolni prošt, bistriški, kostanjeviški in stiški opat ter še sedem kanonikov. V deželnem zboru so imela svoje zastopnike tudi mesta vojvodine Kranjske: Črnomelj, Kamnik, Kranj, Ljubljana, Lož, Metlika in Novo mesto.¹

Deželni stanovi so si izmed svojih članov izvolili predsednika, imenovanega deželni glavar. Nadomestovala sta ga deželni upravitelj in deželni oskrbnik. Njihovo izvolitev je potrdil deželni knez. Glavar je nadomeščal deželnega kneza ali vojvodo, torej deželnega vladarja, upravljal deželo, bil njen vrhovni deželni sodnik, sprejemal je vladarjeve ukaze, vodil deželne zборе, v vojni pa je poveljeval enotam deželne stanovske vojske.²

Deželni glavarji vojvodine Kranjske so stolovali v trdnjavi deželnega kneza na ljubljanskem gradu. V kapeli je 14. septembra 1489 cesar Friderik III. ustanovil beneficij v čast sv. Jurija, sv. Pankraca in sv. Helene. Konec 16. stoletja je bila kapela že v tako slabem

stanju, da so jo morali leta 1595 obnoviti.³ Verjetno so tedaj tudi tla kapele dvignili na njihov današnji nivo, zvišali njene nosilne stene in vanje vgradili višje kamnite okvire šiljastih oken.

Stene tedaj niso bile poslikane z grbi kranjskih deželnih glavarjev, temveč so le-te naslikali šele okoli sredine 18. stoletja. To nakazuje sklepna kompozicija stenskega grbovnega okrasja, ki se končuje z grbom glavarja, grofa Korbinijana Saurauškega, ki so ga ustoličili leta 1734, namestnik pa je postal leta 1742. Po ohranjenih predlogah za poslikavo kapele, ki jih hrani Arhiv Slovenije v Ljubljani in jih je morebiti naslikal tedaj delujoči bakrorezec, risar in inženirski poročnik Abraham Kaltschmied, lahko sklepamo, da so kapelo poslikali kmalu po letu 1742, ko je deželnim stanovom načeloval navedeni glavar,⁴ ker pod njegovim grbom ni letnice njegove smrti, kot je pod Gallenbergom.

Letnica 1747 v progi z napisom med grbom gospostva Slovenske marke na ladijskem oboku in prezbiterijem, ki navaja, da so tega leta obnovili grbe deželnih glavarjev, je bržkone letnica nastanka grbovnega okrasja. Poškodovan in delno že nečitljiv napis pa so verjetno nepravilno restavrirali v prvi polovici 19. stoletja.

V obdobju Ilirskih provinc sta bila na ljubljanskem gradu vojašnica in vojna bolnišnica. Dne 11. oktobra 1815 so grajsko poslopje spremenili v deželno kaznilnico. Toda leta 1849 so zapornike preselili iz trdnjave, jo utrdili in v njej nastanili vojsko. Tedaj so verjetno obnovili tudi kapelo, podirli njeno zahodno steno in uničili na njej grbovni okras. Na svod prezbiterija so naslikali grbe petih avstrijskih vladarjev, na ladijski obok pa grbe vojvodine Kranjske, gospostva Slovenske marke in mejne grofije Istre. Leta 1868 je bilo grajsko poslopje znova deželna kaznilnica.⁵

Potres med 14. in 15. aprilom leta 1895 je precej poškodoval obok v kapeli, kar vidimo na akvarelih poslikane kapeline notranjščine, ki jih hrani Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani. Dne 26. in 27. oktobra ter 3. in 30. novembra leta 1895 jih je naslikal višji gradbeni inženir Adalbert Stradal, ki je v Ljubljani ocenjeval po potresu nastalo škodo na javnih zgradbah. Te akvarele uporabljam kot slikovno gradivo v tej razpravi.

Leta 1907 je trdnjava prešla v last ljubljanske mestne občine. Kot nam priča napis

nad nišo v kapelini zahodni steni, je leta 1915 Matej Sternen pod vodstvom majorja Kerna, ki je bil tedaj poveljnik taborišča italijanskih vojnih ujetnikov na ljubljanskem gradu, obnovil na stroške magistrata kapelo deželnih stanov. Slikar pa ni poznal strogo določenih pravil heroldske umetnosti in je zato marsikateremu grbu spremenil njemu lastne heraldične elemente.

NOTRANJŠČINA KAPELE

Kapela sv. Jurija je približno z dvostopinskim odklonom usmerjena na vzhod-zahod. Njeno banjasto obokano podolžno ladjo na vzhodu končuje prezbiterij, omejen s petimi stranicami pravilnega osmerokotnika, in z njo vred oklepa dvoranski prostor.

Stavbeni členi tega sakralnega prostora so le rahlo nakazani (sl. 1, 2). Slavolok ločuje prezbiterij od ladje. Njeno prostornino razčlenjujejo v štiri traveje po trije pilastri na obeh podolžnih stenah. Pilastre zaključujejo zgoraj kapiteli, sestavljeni iz kockaste nakladne plošče, okrašene s tremi pokončnimi draguljastimi poglobitvami, in blazina, ki je navzgor širša. Enak, toda večji krasilni motiv v isti višini prekinja rast slavoloka in pilastrov v kotih prezbiterija. V njem odhajajo navzgor proti sredini zvezdastega svoda rebra, ki se končujejo s sklepnikom, na katerem je upodobljen angel s trobento (sl. 3). V ladji se s kapitela na kapitel bočijo polkrožni loki in ločujejo sosvodnice od podobočnih polj. Vrhove sosvodnic, kjer se šiljasto stikajo od kapitelov odhajajoči loki, povezuje po vsej dolžini ladje potekajoči niz volut. V prezbiteriju pa šiljasti lok omejuje tudi spodnje robove sosvodnic.

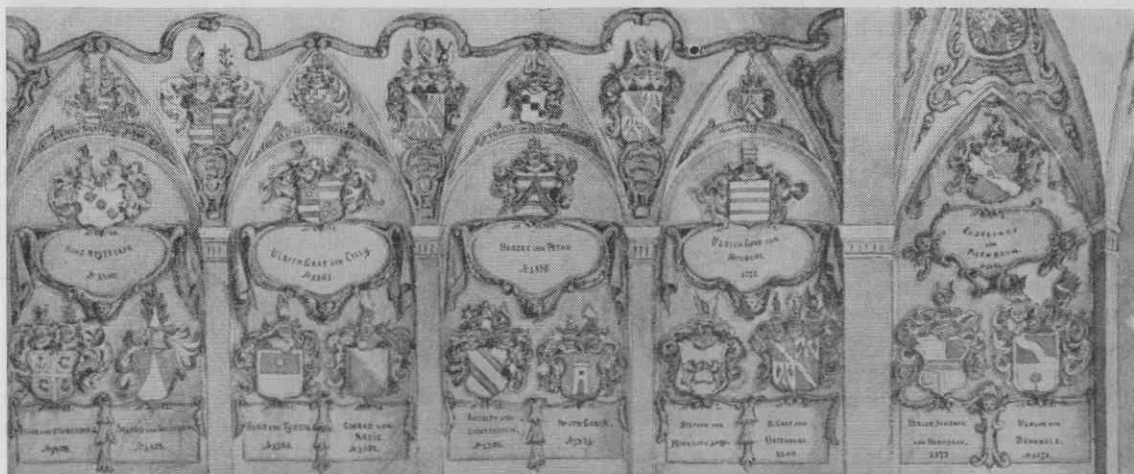
Tako oblikovana notranjščina je narekovala izvirno kompozicijo grbovnega okrasja.

KOMPOZICIJA GRBOVEGA OKRASJA

Grbi kranjskih deželnih glavarjev so narisani v poljih nad pilastri, v sosvodnicah in v podobočnih poljih severne in južne stene ter na korovi steni. Na ladijskih stenah (sl. 1, 2) so komponirani tako, da s svojimi kartušami z napisi skoraj povsem prekrivajo dane površine prostorninskih oblikovnih elementov. V poljih nad pilastri je po en grb, in sicer na severni steni so št. 8, 13 in 18, na nasprotni pa št. 46, 51 in 53. Njihove z volutami okrašene, hruškaste kartuše z napisi segajo navzdol skoraj do pilastrovih nakladnih plošč. Prav tako s po enim grbom so okrašene sosvodnice. V severnih so grbi št. 4, 9, 14 in 19, v južnih pa št. 42, 47, 52 in 54. Njihovi napisi so na navzgor usločenih trakovih, ki so zgubani na konceh in se pod grbi raztezajo ob lokastih razmejitvah med sosvodnicami in podobočnimi polji.

V podobočnih poljih so grbi drugače komponirani. Omenjene razmejitve med prostorninskimi oblikovnimi elementi se dotikajo tako imenovani vrhnji grbi in sicer na severni steni grbov št. 1, 5, 10, 15 in 20, na nasprotni pa št. 43, 48, 55 in 58. Njihove sorazmerno večje kartuše z napisi sestavljata svitkovje in volute z Aldegreverjevimi ornamentom. Z zgornjim robom segajo do višine kapitelovih nakladalnih plošč. Teh se dotikajo tudi s svojo desno in levo stranjo, kjer jih krasi navzdol viseča draperija. Spodnji rob kartuše v sredini zaključuje putto. Njenega zgornjega roba se pa dotika spodnji del grba.

Preostale ploskve podobočnih polj pod kartušami zgornjih grbov pokriva vrsta spodnjih grbov in sicer na severni steni št. 2, 3, 6, 7, 11, 12, 16, 17, 21 in 22, na nasprotni pa št. 44, 45, 49, 50, 56, 57, 59 in 60. V vsakem polju sta drug ob drugem dva grba. Zgornji rob njunih pravokotnih okvirov z napisi kra-

Sl. 1. Adalbert Stradal, severna stena kapele sv. Jurija na ljubljanskem gradu, 27. oktobra 1895. Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani

Sl. 2. Adalbert Stradal, južna stena kapele sv. Jurija na ljubljanskem gradu, 26. oktobra do 8. novembra 1895. Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani

sita svitkovje in Aldegreverjev krasilni motiv, razmejujejo ju pa po trije akanti, razvrščeni drug pod drugim. Z grbi ni okrašeno edino podobočno polje južne stene v drugi travaji, ker tam sega okno do sosvodnice.

Grafika uradnega risarja ljubljanske gradbene direkcije Alojzija Schaffenratha (1794—1836) z napisom *Durchschnitt der Strafhaus Kapele am hiesigen Kastele mit der Ansicht der Chorwand*, ki jo hrani Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani in je nastala med leti 1819—1825, priča o povsem drugačni razporeditvi grbov na kapelini zahodni steni (sl. 4). Kompozicija tamkajšnjih grbov je skladna širšim ploskvam korne stene, ki jo dvodelno okno s po dvema kriloma deli zgoraj na širši polkrožni, spodaj pa ožji pas. Slednjega spodaj omejuje polkrožna niša.

Na simetrali, ki razpolavlja okno, je nad okenskim okvirom grb št. 37. Elementi njegovega vrhnjega grba segajo navzgor do oboka. Pod grbom je napis v podolgovati, razgibani kartuši. Pod grboma št. 27 in 40, ki z vrhnjima grboma prav tako segata do razmejitve med korno steno in banjastim obokom, sta podolgovati, navpično usmerjeni in razgibani kartuši, ki segata spodaj od konca okenskega okvira do večnega zidca. Med njima sta na vsaki strani osrednjega grba grba št. 28 in 36, na obeh koncih te vrste pa grba št. 26 in 41. Pod njima poteka delno za opisanimi kartušami napisni trak in se pod grbi usloča navzdol, na koncih pa je ob okoku zguban in razcepljen v dva pramena. Ob vrhnjem grbu osrednjega sta na vsaki strani grba št. 38 in 39. Prav tako nepretrgan njun napisni trak je enako oblikovan kot trak pod grbi nad oknom. Na levi strani okna je grb št. 35, na desni pa št. 25. Kartuši pod njima sta podobni kartuši osrednjega grba zgoraj

in segata nekoliko pod spodnji rob okenskega okvira.

Ploskev pod njim, ki sega do vrhnjega roba niše, pokrivajo grbi št. 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33 in 34 z nepretrganim skupnim napisnim trakom. Slednji je pod vsakim grbom usločen navzdol, v kotih ob obeh podolžnih stenah pa zguban navzad, njegova pramena pa plapolata navzdol.

Na korni steni danes ni več grbov deželnih glavarjev. Uničili so jih, ko so porušili steno od oboka do spodnjega roba nekdanjega okna in tako naredili odprt pevski kor, ki po širini sega do obeh podolžnih sten. V sredini med zgornjim robom kora in nišo je naslikan ljubljanski mestni grb — na rdečem šesterorobj srebri stolp z zelenim zmajem na kronišču, stoječ na zelenem trojnem griču. Ob njem je na vsaki strani kartuša z deljnim napisom: *Kapelo deželnih — kranjskih stanov / je v Ljubljani — pod vodstvom / majorja Kerna — na stroške / magistrata renoval — M. Sternen / L. 1915.*

Grbe deželnih glavarjev, ki so upravljali vojvodino Kranjsko od 1221—1742, je slikar razporedil na danih površinah nosilnih sten tako, da s svojimi heraldičnimi elementi domala prekrivajo razpoložljive ploskve. Z njihovimi razgibanimi oblikami in pestrimi barvami je dokaj poživil sicer skromno in mirno oblikovani sakralni prostor.

Zaporedje naslikanih grbov deželnih glavarjev temelji na Valvasorjevem delu *Slava vojvodine Kranjske* iz leta 1689.⁶ Njegova grbovnica iz leta 1687, ki je sedaj v *Sveučilišni biblioteki v Zagrebu*, v kateri je grbe slikal Bartolomej Ramschissl,⁷ in predloge za poslikavo kapele v Arhivu Slovenije v Ljubljani, nas seznanjajo z njihovimi barvami.

Valvasorjevo zaporedje o vladanju kranjskih deželnih glavarjev ni zgodovinsko točno. Ne navaja Hartneida Viznoškega (Hartneid von Weisseneck), ki je leta 1353 za Krškim in pred Lichtensteinskim upravljal Kranjsko in prav tako izpušča Konrada Aufensteinskega, ki je pred Celjskim sledil Stadeškemu. Po omenjenem zaporedju se tudi niso vrstili kranjski deželni glavarji v 15. stoletju. Dejansko je Štefanu Frankopanskemu sledil Trojan Frankopanski, temu pa leta 1444 ne Jurij Črnomaljski, ki ni bil nikoli kranjski deželni glavar, pač pa le njegov namestnik, temveč Ulrik Šaumberški (1460—1463), temu pa Žiga Šebriljaški (1463—1467), slednjemu pa Andrej Hohenwarski (1467—1469). Žiga Šebriljaški je med leti 1470—1482 ponovno upravljal Kranjsko.^{7a}

Dosti bolj preprosto so razporejeni manj kakovostni, po razredih razvrščeni teritorialni grbi avstrijskih vladarjev na svodu v prezbiteriju in teritorialni grbi vojvodine Kranjske, gospodstva Slovenske marke in mejne grofije Istre na banjastem oboku v ladji.

V prezbiteriju je med rebri zvezdastega svoda naslikanih v ovalnih kartušah pet vladarskih grbov (sl. 3), ki so z vrhnjimi deli usmerjeni proti sklepniku. Kartuše krasi zgoraj in ob straneh motiv akantovega lista, ki se delno pojavlja tudi pod grbom na obeh straneh razgibanega, trapezastega okvira z

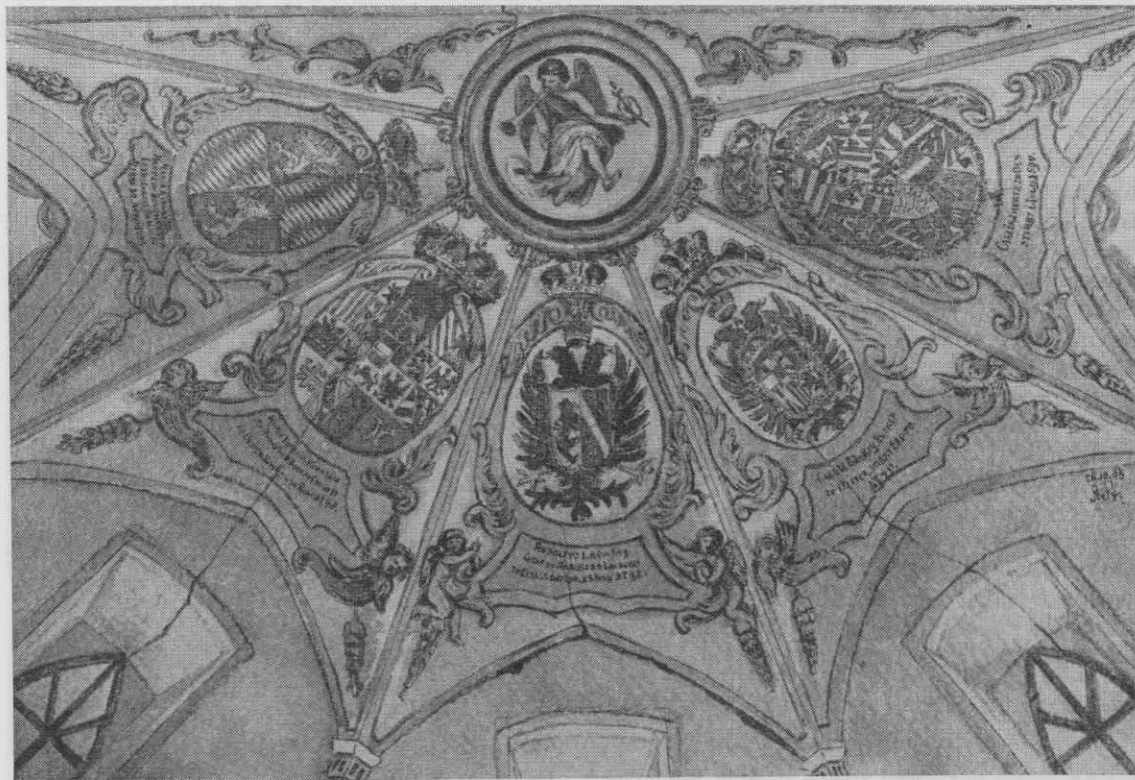
napisom. Obe strani okvira osrednjega grba poživljata amorja, stranskih dveh putta, na zunanjih pa je zgolj svitkovje.

Teritorialni grbi so naslikani na banjastem oboku ladje (sl. 5). V sredini oboka okvira pravokotnik z močnimi stranicami grb vojvodine Kranjske. Spodnji del grbovnega ščita je obrnjen proti prezbiteriju. Okoli okvira poteka napisni trak, ki je zguban v sredini stranic. Iz delno nepravilnega napisa na njem razberemo, da je cesar Friderik III. z diplomo, izdano v sredo po sv. Erhardu (12. januarja) 1463 v Neustadtu, izboljšal grb vojvodine Kranjske (*des Herzogtums Crain vom Key. Friedrich dem III. verbesser. Wappen laut Diploma geben zu der Newnstatan mit ihchen nach sannb Erhartstag A. 1563*).

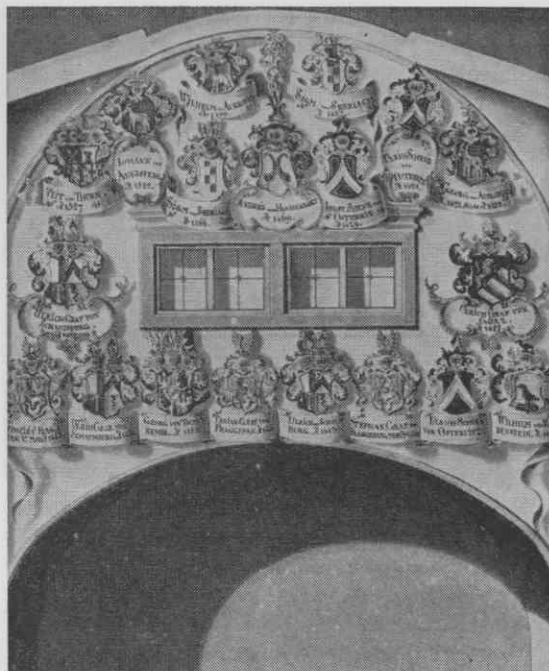
Pod njim je v ovalnem, zelenem lovorovem vencu grb gospodstva Slovenske marke (sl. 5), ki je usmerjen proti prezbiteriju. Spodaj ob lovorovem vencu je obojestransko zguban trak z napisom: *Die Windischmark*

V smeri proti vzhodu se tega traku skoraj dotika širša segmentna proga z napisom: *Die Wappen deren Landeshauptleute in Krain. renovirt A^o. 1747.*

Nad grbom vojvodine Kranjske je proti zahodni steni usmerjen grb mejne grofije Istre (sl. 5). Tudi ta je v ovalnem, zelenem lovorovem vencu. Pod njim se vije obojestransko zguban trak z napisom: *Isterreich.*

Sl. 3. Adalbert Stradal, svod v prezbiteriju kapele sv. Jurija na ljubljanskem gradu, 26. oktobra 1895. Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani

Sl. 4. Alojzij Schaffenrath, zahodna stena kapele sv. Jurija na ljubljanskem gradu, 1819–1825. Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani

HERALDIČNI ELEMENTI

Predmet naših raziskav ima že vse značilnosti visoko razvite mrtve heraldike ali tako imenovane grbovne krasilne umetnosti. Grbi deželnih glavarjev shematično ponazarjajo za boj pripravljenega vojščaka, zaslonjenega z navpičnim ščitom na levici in pokritega s šlemom z dragotino, ki jo v heraldiki imenujemo vrhnji grb.

Najbolj pa grbovna krasilna umetnost odseva na svojevrstnih oblikah ščitov, ki jih je slikar prevzel iz raznih minulih obdobij zgodovine oborožitve in z njimi močno razgibal celotno kompozicijo.

Grbi št. 2, 4, 6, 21 in 43 imajo obliko poznogotskega, tako imenovanega polkrožnega ščita iz 15. stoletja. Sestoji iz podolgovatega pravokotnika s spodaj pridanim polkrogom. Iz tega obdobja izvira tudi poznogotski, francoski trikotni ščit, ki je upodobljen v grbih št. 5, 8, 13, 14, 16, 17, 40 in 44. V osnovi je prav tako pravokotnik, le da ima namesto polkroga spodaj pridano konico. Prehodno obliko poznogotskega v renesančni ščit iz konca 15. stoletja z esasto usločenima stranicama in spodaj koničastim zaključkom izpričujejo grbi št. 7, 9, 15, 18, 22, 26, 29 in 58.

Mnogotere oblike drugih ščitov so se razvile iz ščita za bodenje ali dirjanje, imenovanega tarča. Na desni strani je imel majhen, okrogel izrez, v katerega so potisnili dirjalni drog, to je turnirsko kopje. Ta izrez so ime-

novali kopjevo naslanjališče. Na ščitih ga je grbovna krasilna umetnost tudi na levi strani simetrično ponavljala in je tako bojni ščit spremenila v okrasnega.

Najenostavnejšo obliko okrasne tarče iz 16. stoletja kažejo grbi št. 24, 28, 32, 39, 42, 59 in 60. Oblikovana je kot polkrožni ščit, le da ima stranici rahlo vbočeni. Grbi št. 10, 11, 19, 20 in 25 imajo ščit, ki se razlikuje od poznogotskega, francoskega trikotnega ščita samo po obojestranskem kopjevem naslanjališču. Z njima sta opremljeni tudi stranici grbov št. 54 in 55, le da je polkrožnemu zaključku spodaj v sredini pridan še manjši polkrog. Grbi št. 1, 27, 30, 31, 33, 34, 36, 38, 41, 50 in 52 vsebujejo pravokotno tarčo z vboklima stranicama in koničastim zaključkom.

V osnovi prehodno obliko poznogotskega v renesančni ščit iz konca 15. stoletja, le z dodanim polkrogom spodaj, kažejo grbi št. 12, 37, 53, 56 in 57, grbi št. 3, 23, 35, 45, 46, 47 48 in 49 pa se spodaj koničasto zaključujejo.

Ščiti vsebujejo heroldske podobe in navadne like. Prve, večidel geometrijskih oblik, ki segajo od ščitovega roba do roba, omejujejo različno oblikovane in usmerjene črte. Drugi pa so iz narave prevzeti liki in so nameščeni prosto v polju. Slednji so tako stilizirani, da so ohranili le svoje najbolj značilne osnovne oblike in sestavine. Ta oblikovni racionalizem temelji na prizadevanju prikazati like tako jasno, da bi jih lahko celo oddaljene razpoznali in razlikovali njihove nosilce.

Stiliziranim živalim so poudarili njihova obrambna sredstva, v heraldiki tako imenovano oborožitev tako, da so jim podaljšali kremplje, kopita, zobe, kljune itd. ter jih še bolj kričeče obarvali. Divjad so upodabljali razdraženo, vzpeto in pripravljeno za boj. Pticom so razpeli krila tako, da v njih lahko opazimo reducirana posamezna peresa. Celo cvetne liste so omejili na najmanjše možno število, da so lahko poenostavili njihovo heraldično obliko in jih potem tako porazdelili po ščitu, da se medsebojno ne prekrivajo. Razen nebesnih teles, sonca, meseca in zvezd, ki so v heraldiki do danes ohranili svojo v srednjem veku dojeto obliko, so se drugi navadni liki ustrezno umetnostnozgodovinskim slogom oblikovno spreminjali.

Oblikovno sicer enaki grbovni liki raznih nesorodnih plemiških rodbin se med seboj razlikujejo le po barvah in priznakih. Heraldična paleta ima le malo barv in sicer zgolj štiri: rdečo, modro, zeleno in črno, ter dvojico kovin: zlato in srebro. Zlato nadomešča rumena, srebro pa bela barva. Naravno barvo uporabljajo heroldi zelo redko in to predvsem le za človeško polt.

Na zgornje robove ščitov so nameščeni odprti ali vitrasti plemiški šlemi. V heraldiki je njihovo medsebojno razmerje natančno določeno. Višina šlema znaša polovico do dveh tretjin višine ščita. Razdalja od vrha šlema do njegovega vratu je enaka razdalji od slednjega pa do ščitove konice. Večina upodobljenih šlemov je jeklenomodrih, zlati so le na grbih št. 7, 24, 26, 36 in 60. Opremljeni so s po štirimi zlatimi vitrami. Po njihovem številu pa ne moremo ugotavljati plemiških stopenj, ker v mejah rimskega cesarstva nemške narodnosti je heraldika močno zastajala za heroldskimi dosežki zahodnih držav, kjer so stopnje plemiškega dostojanstva razlikovali tudi po oblikah šlemov, njihovih barvah in številu viter in so bile toliko manjše, kolikor je bilo večje število viter.⁸

Šlemi imajo na temenski plošči dragotine in šlemova pregrinjala, ki so pritrjeni nanjo. Povezavo med vrhnjim grbom in temensko ploščo zakriva zlata šlemova krona ali barvast svitek. Dragotina heraldičnih šlemov je bila polnoplastična, trodimenzionalna figuralna tvorba. Bila je s predivom, gobami, žaganjem itd. napolnjena suknjena ali usnjena mekina. Na dragotinah so se ponavljali ščitovi liki ali pa so bili le-ti nameščeni še na pomožnih dragotinah, to je ščitnih deskah, perutih ali rogovih. Niso pa vedno ustrezale

ščitovim barvam in likom, ker so plemiške rodbine vrhnje grbe šestokrat menjavale, kupovale, jih prepuščale drugim ali pa se jih včasih celo odrekale. V heraldiki so pomembne zato, ker mnogokrat le po njih ločimo sicer enake grbe različnih rodbin ali pa razlikujemo mlajši rod od starejšega.

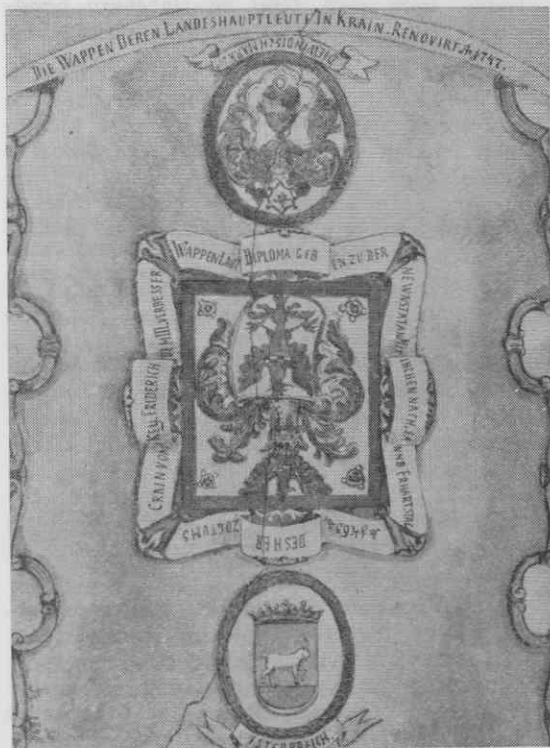
Heraldčno pregrinjalo na šlemu ponazarja tkanino, ki je nekoč odbijala od jekla sončne žarke in tako v šlemu blažila nastajajočo vročino. Prvotno se je tkanina prilagala šlemu, pozneje pa se je preoblikovala v nazobčan plašček, zarezane na njegovih robovih so se vedno bolj poglobljale, dokler se zobci končno niso prepletli v najrazličnejših, močno razgibanih zavojih, ki v grbovni krasilni umetnosti kot listni ornament obdajajo ščit do njegovega vznožja. Barve šlemovega pregrinjala ustrezajo barvam dragotine in ščita. Na zunanji strani je barvan, na notranji pa kovinski.

Na zgornjih robovih ščitov knežjih grbov, št. 53, 54, 56 in 57 so namesto šlemov z vrhnjimi grbi, pregrinjali in kronami, nameščeni ustrezni knežji klobuki. Grbe št. 55, 58 in 59 pa krasijo grofovske, deveterorogelne kro- ne z biseri na konicah.

BLAZONIRANJE POSAMEZNIH GRBOV

Grbovni okras v stenski slikarji v kapeli sv. Jurija je heraldično zelo pomemben umetnostnozgodovinski spomeniki. Zato bom posamezne grbe blazoniral, to je, grbe kratko in jedrnato tako natančno opisal v heroldski umetnostni govorici, da jih je mogoče po opisu brez napake likovno obnoviti. Ker se napisi pod grbi razlikujejo od napisov v predlogah, bom obenem podal njihovo pravilno besedilo.

V heroldski umetnostni govorici so obratno rabljeni izrazi za geografijo ščitovega polja kot pa v umetnostni zgodovini pri opisovanju podob in temelje na očišču vojščaka, ki mu ščit visi na levi podlakti. Sovražnikovih izstrelkov in udarcev se z njim varuje tako, da zaslanja svojo sprednjo stran. Zato ščitova desna stran zakriva njegovo desno, leva pa levo ramo. Torej grbe razlagamo z očišča nosilca ščita in ščitova polja vrednotimo po ščitovih stranicah, kot ustrezajo stranem telesa pri nosilcu zaščitnega orožja. Ščitova desna ali sprednja stran prednjači pred levo ali zadnjo, prav tako pa tudi zgornja pred spodnjo stranico. Ustrezno takemu vrednotenju ščitovih polj so na častnih mestih po svoji pomembnosti heroldske podobe in navadni liki. Slednji so praviloma vedno obrnjeni proti desnemu ščitovemu robu, torej proti sovražniku, s katerim se nosilec ščita bori z orožjem v desnici.

Sl. 5. Adalbert Stradal, obok v ladji kapele sv. Jurija na ljubljanskem gradu, 30. novembra 1895. Grafični kabinet Narodnega muzeja v Ljubljani

Ščiti so klani v navpična, deljeni v vodoravna in sekani v desno in levo poševna polja. Včasih so razdelitve tudi sestavljene s klanjem in deljenjem ali obratno. Z dvakratnim klanjem in deljenjem so nastala naslednja polja: 1. desni zgornji kot, 2. sredina vzglavja ali kolišče v vzglavju, 3. levi zgornji kot, 4. desno središčno polje, 5. kolišče v sredini ali srčno polje, 6. levo središčno polje, 7. desni spodnji kot, 8. sredina vznožja ali kolišče v vznožju in 9. levi spodnji kot.

Ščit z mnogimi teritorialnimi grbi, združenimi v eno skupino ali več razredov, je običajno razčtetverjen in vsak razred ima v središču svoj srčni ščitek. Tako so sestavljeni dinastični grbi avstrijskih vladarjev na svodu prezbiterija (sl. 3), ki se po naslednjem redu vrste od severa proti jugu.

1. Grb bavarske vojvodinje Marije, hčerke bavarskega nadvojvode Alberta in žene notranjeavstrijskega nadvojvode Karla. Razčtetverjen ščit: 1. in 4. *Renska palatinska grofija* — na črnem vzpet rdeče kronan zlat lev z rdečimi kremplji; 2. in 3. *Bavarska vojvodina* — poševno srebrnomodro rombasto. Knežji klobuk. Napis: Maria Albert IV. Hertz. In Boehmen Toch. Caroli Gemalin stirbt 30. April 1608, ni povsem pravilen.

2. Grb avstrijske nadvojvodinje, češke in madžarske kraljice Marije Terezije (1740—1780). Dvakrat klan in deljen s srčnim ščitkom *Nadvojvodine Avstrije* — na rdečem srebrna prečka.

Zgornja polovica. Desni kot razčtetverjen: 1. *Kraljevina Češka* — na rdečem vzpet kronan srebrn lev; 2. *Grofija Flandrija* — na srebrnem vzpet kronan moder lev (na zlatem vzpet črn lev⁹); 3. *Kraljevina Aragonija* — sedemkrat zlatordeče klano (šestkrat zlatordeče klano¹⁰) in 4. *Kraljevina obeh Sicilij* — poševno razčtetverjeno: zgoraj in spodaj šestkrat zlatordeče klano, spredaj in zadaj na srebrnem moder orel. V kolišču *Kraljevina Nova Madžarska* — na rdečem vzpet kronan zlat lev s patriarhalnim križem v šapah (na rdečem v zlati kroni na zelenem trojnem griču srebrn patriarhalni križ¹¹). Levi kot razčtetverjen: 1. *Vojvodina Stara Burgundija* — osemkrat poševno srebrnordeče sekano (rdeče obrobjeno petkrat poševno zlatomodro sekano¹²); 2. *Vojvodina Štajerska* — na zelenem vzpet srebrn panter; 3. *Vojvodina Koroška* — upodobljeno je samo sprednje zlato polje s tremi modrimi levi drug nad drugim (na zlatem trije črni levi drug nad drugim¹³) in 4. *Vojvodina Kranjska* — na srebrnem kronan moder orel z rdečezlato šahastim polmesečem na prsih.

Spodnja polovica. Desni kot razčtetverjen: 1. *Velika vojvodina Sedmograška* — deljen, zgoraj na zlatem na rdeči prečki pol modrega orla, spodaj na rdečem sedem srebrnih stolpov, razporejenih 3,4 (modrozlato deljen, zgoraj pol črnega orla s srebrnim polmesečem spredaj in zlatim soncem zadaj, spodaj sedem rdečih stolpov, razporejenih 4,3¹⁴); 2. *Kraljevina Leon* — na zlatem moder lev (na srebrnem vzpet kronan škra-

laten lev¹⁵); 3. *Kraljevina Jeruzalem* — na srebrnem zlat malteški križ s štirimi manjšimi med prečkami (na srebrnem zlat grebljast križ s štirimi enakimi, manjšimi, med prečkami¹⁶) in 4. *Vojvodina Lotaringija* — na zlatem poševna rdeča prečka s tremi srebrnimi orli drug nad drugim. V kolišču deljeno: zgoraj *Poknežena grofija Habsburg* — na srebrnem vzpet rdeč lev (na zlatem vzpet modro kronan rdeč lev¹⁷); spodnje polje manjka. Levi kot razčtetverjen: 1. *Poknežena grofija Tirolska* — na srebrnem rdeč orel (na srebrnem kronan rdeč orel z zlato sponko s trolistnatimi konci na prsih¹⁸); 2. *Poknežena grofija Goriška* — poševno sekano, zgoraj na modrem vzpet srebrn lev, spodaj petkrat levo poševno srebrnordeče sekano; 3. *Velika vojvodina Toskana* — na rdečem eliptično razporejenih šest modrih krogov (na zlatem eliptično razporejenih šest krogov, spodnjih pet je rdečih, v zgornjem večjem, modrem, so tri zlate lilije, razporejene 2, 1¹⁹) in 4. *Grofija Pfirt* — na modrem dve pokončni zlati ribi (na rdečem dve pokončni zlati ribi²⁰).

Kraljevska krona. Napis: Maria Teresia Koenigin zu Hung. und Boehm. Erzherz. zu Oester. kommt zur reg. 1740.

3. Grb alzaškega deželnega grofa, habsburškega grofa in rimskega cesarja Jožefa II. (1780 do 1790). Kronan črn dvoglav orel z zlatordeče klanim ščitom na prsih: spredaj *Poknežena grofija Habsburg* — na srebrnem vzpet rdeč lev (na zlatem vzpet modro kronan rdeč lev²¹) in zadaj *Deželna grofija Zgornja Alzacija* — na rdečem poševna zlata prečka, zgoraj in spodaj po tri zlate krone, razporejene 2,1 in 1,2.

Napis: Röm. Key. Graf zu Habsburg Landgraf zu Elsas gestor. 15. Juny 1771, ni pravilen.

4. Grb avstrijskega nadvojvode in rimskega cesarja Karla VI. (1711—1740). Kronan črn dvoglav orel z razčtetverjenim ščitom s klanim srčnim ščitkom na prsih: spredaj *Nadvojvodina Avstrija* — na rdečem srebrna prečka; in zadaj *Vojvodina Stara Burgundija* — petkrat poševno rdečezlato sekano (rdeče obrobjeno in petkrat poševno zlatomodro sekano²²).

Zgornja polovica. Spredaj razčtetverjeno: 1. in 4. *Kraljevina Kastilija* — na rdečem zlat grad s podzidkom, venčnim zidcem, s tremi stolpi s trizobčastimi kronišči, polkrožnimi vhodnimi vrati in po enim polkrožnim oknom na stolpih; 2. in 3. *Kraljevina Leon* — srebrno polje (na srebrnem vzpet kronan škralten lev²³). Zadaj klano: spredaj *Kraljevina Stara Madžarska* — na zlatem rdeča prečka (sedemkrat srebrnordeče deljeno²⁴); zadaj *Kraljevina Nova Madžarska* — na rdečem v zlati kroni srebrn patriarhalni križ na zelenem trojnem griču.

Spodnja polovica. Spredaj klano: desno *Kraljevina obeh Sicilij* — poševno razčtetverjeno, zgoraj in spodaj šestkrat zlatordeče klano, spredaj in zadaj srebrno polje (na srebrnem moder orel²⁵); levo *Kraljevina Aragonija* — štirikrat rdečesrebrno klano (šestkrat zlatordeče klano²⁶). Zadaj *Poknežena grofija Habsburg* — na zlatem vzpet kronan rdeč lev (na zlatem vzpet modrokronan rdeč lev²⁷).

Napis: *Carl VI. röm. Key. Erzher. zu Oester. stirbt 20. Octo. 1740.*

5. Grb notranjeavstrijskega nadvojvode *Karla* (1564—1590), po grafiki Dürerjeve šole. Klan in dvakrat deljen z vrinjeno upognjeno konico in razčetverjenim srčnim ščitkom pod vzglavjem: 1. *Nadvojvodina Avstrija* — na rdečem srebrna prečka; 2. *Vojvodina Stara Burgundija* — štirikrat poševno rdečesrebrno sekano (rdeče obrobjeno in petkrat poševno zlatomodro sekano²⁸); 3. *Poknežena grofija Tirolska* — na srebrnem rdeč orel z zlato sponko s trolistnimi konci na prsih in 4. *Grofija Flandrija* — na srebrnem vzpet moder lev (na zlatega vzpet črn lev²⁹).

Zgornja polovica. Vzglavje klano: spredaj *Kraljevina Stara Madžarska* — šestkrat srebrnordeče deljeno (sedemkrat rdečesrebrno deljeno³⁰) in zadaj *Kraljevina Češka* — na rdečem vzpet kronan srebrn lev. Sredina — spredaj razčetverjeno: 1. *Kraljevina Kastilija* — na rdečem zlat grad s tremi stolpi; 2. *Kraljevina Leon* — na srebrnem vzpet kronan škrlaten lev;³¹ 3. *Vojvodina Štajerska* — na zelenem vzpet kronan srebrn lev (na zelenem rdeč plamen bruhajoč vzpet srebrn panter z rdečimi rogovi³²) in 4. *Vojvodina Koroška* — klano, spredaj na rdečem srebrna prečka zadaj na srebrnem trije modri levi drug nad drugim (polji sta zamenjani, spredaj na zlatega trije črni levi drug nad drugim, zadaj na rdečem srebrna prečka³³). Sredina — zadaj razčetverjena: 1. *Kraljevina Aragonija s kneževino Granado* — petkrat zlatordeče klano z vrinjeno konico z granatnim jabolkom; 2. *Kraljevina obeh Sicilij* — poševno razčetverjeno, zgoraj in spodaj štirikrat rdečezlato klano (osemkrat zlatordeče klano³⁴), spredaj in zadaj na srebrnem moder orel; 3. *Vojvodina Kranjska* — na srebrnem kronan moder orel z rdečezlato šahastim polmesečem na prsih in 4. *Poknežena grofija Goriška* — poševno sekano, zgoraj na modrem vzpet zlat lev, spodaj štirikrat poševno rdečesrebrno sekano (petkrat poševno rdečesrebrno sekano³⁵).

Spodnja polovica. Spredaj z vrinjeno upognjeno konico: desno *Mejna grofija Burgau* — osemkrat poševno srebrnordeče sekano z zlatim kolom (petkrat poševno srebrnordeče sekano z zlatim kolom³⁶); levo *Vojvodina Švabska* — na zlatega trije srebrni levi drug nad drugim (na zlatega trije črni levi drug nad drugim³⁷) in spodaj *Grofija Pfirt* — na rdečem dve pokončni zlati ribi. Zadaj z vrinjeno upognjeno konico: desno *Deželna grofija Zgornja Alzacija* — na rdečem poševna srebrna prečka, zgoraj in spodaj po tri zlate krone, razporejene 2,1 in 1,2 (na rdečem poševna zlata prečka, ostalo isto³⁸); levo *Poknežena grofija Kuburg* — na rdečem zlatoobrobjena poševna srebrna prečka, zgoraj in spodaj vzpet zlat lev (na rdečem poševna zlata prečka, ostalo isto³⁹) in spodaj *Poknežena grofija Celje* — razčetverjeno, 1. in 4. na modrem tri zlate šestokrake zvezde, razporejene 2,1, 2. in 3. štirikrat srebrnordeče deljeno. Vrinjena upognjena konica dvakrat klana: spredaj *Nadvojvodina Zgornja Avstrija* — klano, desno trikrat srebrnordeče klano, levo na črnem zlat orel (obe polji zamenjani⁴⁰); v kolišču *Nadvojvodina Spodnja Avstrija* — na modrem pet zlatih orlov, razporejenih

2,2, 1; in zadaj *Gospostvo Slovenska marka* — na zlatega zelenordeč klobuk (na zlatega črn klobuk z dvema rdečima vrvicama s čopi⁴¹).

Stari nadvojvodski klobuk. Manjka ogrlica *Reda Zlatega runa*. Napis: *Carl Erzherz. zu Oes. stirbt 1. July 1950.*

Čeprav so bile slikarju lažje dosegljive predloge za teritorialne grbe, ki so naslikani na banjastem oboku v ladji, kot pa za vladarske, se prvi znatno bolj razlikujejo od uzakonjenih grbov v avstrijsko-madžarski grbovnici.

Celo grb *vojvodine Kranjske* ne ustreza izboljššanemu deželnemu grbu, ki ga je leta 1463 podelil cesar *Friderik III.*⁴² (*orig. list. 1463 12/I v Arh. Slovenije s sliko zboljššanega grba*). Pravilno je na srebrnem z rimsko cesarsko in ne habsburško dvorno krono kronan moder orel z rdečimi nogami in zlatimi kremplji. Na prsih ima štirikrat klan in deljen, prvotno rdečesrebrno, po letu 1463 pa rdečezlat šahast polmeseč. Na zlato obrobjenem odprtem šlemu s sedmimi vitrami je šlemova krona z dragotino v obliki grbovnega lika. Šlemovo pregrinjalo je modrosrebrno.⁴² Napis: *Des Herzogtums Crain vom Key. Friderich dem III. verbesser. Wappen laut Diploma geben zu der Newnstatan mitihchen nach sannb* (B popravljeno v D) *Erhartstag A. 1463.*

Nepravilen grbovni lik je tudi v grbu *gospostva Slovenske marke*. Slikar je na zlatega črn klobuk z dvema rdečima vrvicama s čopi zamenjal s črnim zvonom.⁴³ Na zlato obrobjenem odprtem šlemu z osmimi zlatimi vitrami in šlemovo krono je na zlatega oktogonski ščitni plošči z vbočenimi stranicami in pavjimi peresi na vogalih, nameščen grbovni lik. Šlemovo pregrinjalo je rdečesrebrno. Napis: *Die Windischmark.*

Brezhiben ni niti grb *mejne grofije Istre*. Namesto zlatega kozla z rdečimi rogovi in parklji⁴⁴ je na zlatega v levo obrnjen srebrn kozel na zvrnjeni zeleni polobli. V omenjeni grbovnici je grb brez grofovske krone. Napis: *Isterreich.*

Za proučevanje heraldike v Sloveniji, zlasti pa grbov plemiških rodbin na našem ozemlju, so pomembnejši kronološko razvrščeni grbi kranjskih deželnih glavarjev, kot so le-ti po vrsti načelovali deželnim stanovom.

Njihove grbe so nekajkrat restavriral slikarji, ki niso bili večji heraldske umetnosti. Zato se v njih heraldični elementi ponekod razlikujejo od ohranjenih predlog in to ne glede na že prej hoteno prizadevanje po dekorativnem učinku na podlagi simetrične razporeditve heraldskih podob in navadnih likov, kar že samo po sebi nasprotuje uveljavljenemu heraldičnemu pravilu usmerjenosti v desno. Zato pri blazoniranju posameznih grbov, enako kot pri vladarskih, navajam v oklepajih njihove pravilne heraldične elemente.

1. *Rudelin Hrušički*⁴⁵: na rdečem valovita poševna srebrna prečka z modro triperesno deteljico (z zeleno triperesno deteljico). Šlem s krono, v njej tiči plapolajoča trikotna srebrnomodra zastavica s čopom (iz nje se dviga srebrna raca z zeleno deteljico v kljunu). Šlemovo pregrinjalo: desno rdečemodro, levo rjavomodro (oboje

rdečesrebrno). Napis: *Rudelinus von Piernbaum A^o. 1261.*

2. *Ulrik Drnoholški⁴⁶*: modrozlato deljen, zgoraj poševna valovita srebrna prečka, spodaj zeleno drevo (črnolzato deljen, zgoraj srebrna prečka, spodaj zeleno drevo na zelenem griču). Dva šlema s kronama, na sprednjem moder orel, na zadnjem modra perut z razcepljenim, poševnim srebrnim trakom (na sprednjem črn orel, na zadnjem črna perut s poševno srebrno prečko). Pregrinjalo: desno srebrno, levo modro (desno črnosrebrno, levo črnolzato). Napis: *Ulrich von Dürnholz stirbt A^o. 1271.*

3. *Ulrik Šenk Jabeljski⁴⁷*: srebrnomodro razčetverjen z zlato prečko (srebrnočrno razčetverjen z zlato prečko). Šlem s krono in srebrnomodrima bivoljevima rogovoma, med njima se dviguje zlat lev (med bivoljevima rogovoma menjajočih grbovni barv se dviguje rdeče kranan zlat lev). Pregrinjalo: srebrnomodro (desno srebrnočrno, levo črnosrebrno). Napis: *Ulrich Schenk von Habsbach A^o. 1273.*

4. *Grof Majnhard Goriški⁴⁸*: levo poševno sekan (desno poševno sekan), zgoraj na modrem vzpet zlat lev, spodaj petkrat poševno srebrnordeče sekano na desni (šestkrat poševno srebrnordeče sekano na levo). Šlem s krono s perjanico iz modrosrebrnih pavovih peres (s perjanico s tremi čopi srebrnih nojevih peres, pokritimi z rdečimi križci, razporejenimi poševno na levo 2, 3, 1. Pregrinjalo: desno modro, levo rdeče (desno srebrnomodro, levo rdečesrebrno). Napis: *Mainhard Graf zu Görz A^o. 1297.*

5. *Grof Ulrik Vovbrški⁴⁹*: sedemkrat srebrnordeče deljen. Šlem s krono s petkrat srebrnordeče deljeno perutjo (s sedemkrat srebrnordeče deljeno perutjo). Pregrinjalo zlatordeče (srebrnordeče). Napis: *Ulrich Graf von Hainburg A^o. 1278.*

6. *Grof N. Ortenburški⁵⁰*: razčetverjen — 1. in 4. na rdečem razvejana poševna srebrna gred; 2. in 3. na srebrnem upognjena rdeča konica z rdečo perutjo obrnjeno v levo, spredaj in zadaj proti konici obrnjeni rdeči peruti. Trije šlemi s kronami, na desnem modra perut, na srednjem zlat pav z razširjenim repom, na levem simetrično rdeča in srebrna perut (na desnem črna perut, na levem osmerorogelna zlata zvezda med rdečo in srebrno perutjo). Pregrinjalo: desno modro, levo rdeče (desno črnolzato, srednje črnordeče, levo rdečesrebrno). Napis: *N. Graf von Ortenburg A^o. 1300.*

7. *Stefan Modriški⁵¹*: na srebrnem drug proti drugemu obrnjena, vzpeta zlata leva z zlatim hlebcom v šapah. Zlat šlem s krono in dvema zlatima perutma. Pregrinjalo modrordečezlato (zlato). Napis: *Stephan von Modrusch A^o. 1309.*

8. *Grof Majnhard Ortenburški⁵²*: enak grbu št. 6. Napis: *Graf Mainhard von Ortenburg A^o. 1331.*

9. *Baron Friderik Žovneški⁵³*: na srebrnem poševno nameščeni trije črni kvadrati (na srebrnem poševni pramen s tremi črnimi kvadrati). Šlem brez krone z dvema srebrnima perutma, na desni tri poševno nameščeni črni kvadrati, na levi uvrščeni poševno (na levem srebrna, na desnem rdeča perut z enakim grbovnim likom). Pregrinjalo: desno črno, levo srebrno (oboje srebrnočrno). Napis: *Fridrich von Seveneg A^o. 1340.*

10. *N. Hardek Ptujski⁵⁴*: sedemkrat srebrnordeče deljen z modrim lemezom. Šlem brez krone z na levo obrnjeno, petkrat rdečesrebrno deljeno perutjo z modrim lemezom (s šestkrat srebrnordeče deljeno perutjo z modrim lemezom). Pregrinjalo desno modro, levo rdeče (desno modrosrebrno, levo rdečesrebrno). Napis: *N. Hardec von Petau A^o. 1350.*

11. *N. Krški⁵⁵*: na modrem srebrn stolp na zelenem tlu (na modrem srebrn stolp s peterozobatim kroniščem, venčnim zidcem in črnim kvadratnim oknom, brez nakazanih kamenitih kvadrov, na zelenem griču). Dva šlema s kronama, na desnem srebrn stolp, na levem srebrnomodro deljena perut (desni z zlatim svitkom in srebrnim stolpom, levi s krono in modro perutjo). Pregrinjalo modro (modrosrebrno). Napis: *N. von Gurck A^o. 1351.*

12. *Rudolf Oton Lichtensteinski⁵⁶*: na srebrnem dve poševni črni prečki. Dva šlema s kronama, na desnem srebrna šesterokotna ščitna plošča z vboklimi stranicami in dvema poševnima črnima prečkama, na levem srebrna perut s poševno črno prečko, med obema vrhnjima grboma je srebrno oblečen angel. Pregrinjalo srebrnočrno. Napis: *Rudolph von Lichtenstein A^o. 1355.*

13. *Grof Oton Ortenburški⁵⁷*: enak grboma št. 6 in 8. Napis: *Otto Graf von Ortenburg A^o. 1370.*

14. *Leutold Stadeški⁵⁸*: razčetverjen — 1. dvakrat klana in dvakrat deljena rdečesrebrna šahovnica; 2. na srebrnem poševno nameščene tri zlate osmerokrake zvezde; 3. na modrem poševno nameščeni trije srebrni polmeseci z navzdol obrnjenimi roglji in 4. na rdečem zlat kozel s črnimi rogovi na zelenem trojnem griču. Šlem s krono in srebrnomodro deljeno perutjo, zgoraj zlata osmerorogljata zvezda, spodaj srebrn polmesec z rogljema obrnjenima na desno. Pregrinjalo: desno modro, levo srebrno (desno modrosrebrno, levo rdečesrebrno). Napis: *Leüthold von Stadeck A^o. 1360.*

15. *Grof Ulrik Celjski⁵⁹*: razčetverjen — 1. in 4. na modrem tri zlate šesterokrake zvezde, razporejene 2,1 (na modrem tri zlate osmerokrake zvezde); 2. in 3. trikrat rdečesrebrno deljeno. Dva šlema s kronama, na desnem rdeča perut z poševno srebrno prečko, na levem črna perjanica s sedmimi nojevimi peresi. Pregrinjalo srebrno. Napis: *Ulrich Graf von Cillij A^o. 1365.*

16. *Konrad Krajgški⁶⁰*: poševno srebrnordeče sekan. Šlem s krono in poševno sekano srebrnordečo perutjo. Pregrinjalo srebrnordeče (rdečesrebrno). Napis: *Conrad von Kreig A^o. 1387.*

17. *Hugon Devinski⁶¹*: modrosrebrno deljen, zgoraj zlata šesterokraa zvezda (zlata osmerokraka zvezda). Šlem s krono in modrosrebrno deljeno perutjo z osmerokrako zlato zvezdo zgoraj. Pregrinjalo modro (srebrnomodro). Napis: *Hugo von Tjybein A^o. 1388.*

18. *Grof Viljem Celjski⁶²*: enak grbu št. 15. Napis: *Vilhem Graf von Cillij A^o. 1396.*

19. *Grof Herman Celjski⁶³*: enak grboma št. 15 in 18. Napis: *Herman Graf von Cilly.*

20. *Ivan Mirnski⁶⁴*: na srebrnem drug nad drugim poševno nameščeni trije rdeči vitrasti šlemi. Dva šlema s krono, na desnem se dviga rjav brak, ki gleda v levo in ima v gobcu zeleno rast-

lino, na levem navzdol konično zlato geometrijsko telo s tremi pravokotnimi odprtini in rjavo stožčasto streho, na vrhu nojeva perjanica iz treh rjavih in dveh srebrnih peres. Pregrinjalo srebrnordeče. Napis: *Hans Neydecker A^o. 1400.*

21. *Seifried Gamberški⁶⁵*: na rdečem upognjena srebrna konica. Namesto šlema benečanska zlata napadalna avba z rdečim polžastim grebenom, na njej srebrna konica, obdana z navzgor usmerjenimi rdečimi peresi. Pregrinjalo srebrnordeče (rdečesrebrno). Napis: *Sayfrid von Gallenberg A^o. 1405.*

22. *Jakob Stubenberški⁶⁶*: razčetverjen s prilagočim se srebrnim pramenastim križem — 1. in 4. na modrem zlato sidro (na črnem srebrno sidro); 2. in 3. na rdečem v levo obrnjena, usločena in z glavo navzdol obrnjena modra riba (na zlatem črn lik v obliki črke C). Dva šlema s kronama, na desnem perjanica iz črnega in zatega nojevega peresa, na levem perjanica iz treh srebrnih in med njimi iz dveh črnih nojevih peres. Pregrinjalo: desno zlatomodro, levo srebrnomodro (desno črnozlato, levo črnosrebrno). Napis: *Jacob von Stubenberg A^o. 1408.*

23. *Viljem Vranjpeški⁶⁷*: na zlatem črna vrana na zelenem griču. Šlem z zelenim svitkom, ob le-tem navzgor usmerjena črna peresa, v njem pa črna vrana. Za šlemom je desno sedem, levo pa šest usločenih zlatih strokov. Pregrinjalo zlatočrnordeče (črnozlato). Napis: *Wilhelm von Rabenstein A^o. 1413.*

24. *Ulrik Šenk Ostroviški⁶⁸*: na črnem usločen srebrn lemez. Zlat šlem s črno perutjo s srebrnim lemezom. Pregrinjalo srebrnočrno. Napis: *Ulrich Schenk von Osterwitz A^o. 1414.*

25. *Grof Ulrik Goriški⁶⁹* enak grbu št. 4. Napis: *Ulrich Graf von Görtz A^o. 1422.*

26. *Jurij Turjaški⁷⁰* na rdečem zlat tur (na rdečem rjav tur z zlatim obročem v nosnicah). Zlat šlem s krono in dvigajočim se rjavim turom. Pregrinjalo zlatordeče. Napis: *Georg von Aursperg stir. A^o. 1428.*

27. *Ulrik Šenk Ostroviški⁷¹* enak grbu št. 24. Napis: *Ulrich Schenk von Osterwitz A^o. 1428.*

28. *Jošt Šenk Ostroviški⁷²* enak grboma št. 24 in 27. Napis: *Jobst Schenk von Osterwitz A^o. 1429.*

29. *Grof Stefan Frankopanski in Modriški⁷³* enak grbu št. 7. Napis: *Stephan Graf von Frangepan u. Modr. A^o. 1443.*

30. *Ulrik Šaumberški⁷⁴* razčetverjen — 1. srebrnordeče klan; 2. na srebrnem usločen rdeč lemez; 3. na rdečem obrnjeno srebrno sidro in 4. na zlatem kronana zelena kača (na zlatem rdeče kronana črna kača). Dva šlema s kronama, na desnem simetrično trombasta bivoljeva roga, sprednji srebrnordeče, zadnji rdečečrno deljen (sprednji srebrnordeče, zadnji rdečesrebrno deljen) in povezana z zlato vrstico, na levem srebrna perut z rdečim lemezom. Pregrinjalo srebrnordeče. Napis: *Ulrich von Schaumburg A^o. 1443.*

31. *Grof Trojan Frankopanski⁷⁵* enak grboma št. 7 in 29. Napis: *Trojan Graf von Frangepan A^o. 1444.*

32. *Jurij Črnomaljski⁷⁶*: razčetverjen s srebrnim srčnim ščitkom z dvakrat poševno na levo in osemkrat poševno na desno sekano, rdečesre-

brnošahasto poševno prečko. 1. in 4. na rdečem kronan srebrn orel; 2. in 3. na srebrnem črna konjska glava z rdečo uzdo. Trije šlemi s kronami, na desnem srebrn orel, na srednjem srebrna perut s poševno srebrnordeče šahasto prečko, na levem dvigajoča se črna konjska glava z rdečo uzdo. Pregrinjalo: desno srebrnordeče, levo zlatočrno. Napis: *Georg von Tschernembl A^o. 1450.*

33. *Grof Ulrik Šaumberški⁷⁷* enak grbu št. 30. Napis: *Ulrich Graf von Schaumburg A^o. 1451.*

34. *Grof Stefan Frankopanski in Modriški⁷⁸* enak grbom št. 7, 29 in 31. Napis: *Steph. Gr. v. Frangepan v. Mod. A^o. 1453.*

35. *Grof Ulrik Šaumberški⁷⁹* enak grboma št. 30 in 33. Napis: *Ulrich Graf von Schaumburg A^o. 1462.*

36. *Žiga Sebriljaški⁸⁰* na srebrnem klan in trikrat deljen, rdečesrebrno šahast kol. Zlat šlem s simetričnima srebrnima perutma, na desni in na levi poševna, razpolovljena in sedemkrat sekana, rdečesrebrno šahasta progga. Med perutma se dviga belooblečena človeška figura z deljeno in dvakrat klanjo, rdečesrebrno šahasto zastavico v roki. Pregrinjalo srebrnordeče (rdečesrebrno). Napis: *Sigmund von Sebriach A^o. 1466.*

37. *Andrej Hochenwantski⁸¹* na zlatem simetrična črna kozlova roga, obrnjena z izboklo stranjo drug proti drugemu. Šlem s krono in črnima kozlovima rogoma. Pregrinjalo zlatočrno. Napis: *Andreas von Hochenwart A^o. 1469.*

38. *Žiga Sebriljaški⁸²* enak grbu št. 36. Napis: *Sigm. von Sebriach A^o. 1487.*

39. *Viljem Turjaški⁸³* enak grbu št. 26. Napis: *Wilhelm von Aursperg A^o. 1499.*

40. *Janez Turjaški⁸⁴* enak grboma št. 26 in 29. Napis: *Johann von Aursperg A^o. 1522.*

41. *Vid Turnski⁸⁵* razčetverjen — 1. na modrem dve prekrižani zlati liliji (na modrem dve prekrižani zlati žezli z lilijastima glavama), pod njima zlat šesterolisten cvet; 3. na srebrnem rdeč stolp; 3. na rdečem vzpet kronan zlat lev in 4. rdečesrebrno klan, spredaj pol srebrnega orla, zadaj sproščen, visok rdeč križ. Štirje šlemi s kronami, na desnem raca z rdečo perutjo, na drugem rdeč stolp, na tretjem vzpet, kronan zlat lev in na levem srebrn orel. Pregrinjalo: desno zlatomodro, levo srebrnordeče. Napis: *Veit von Thurn A^o. 1527.*

42. *Ljubljanski škof Krištof Rauber⁸⁶* grb ljubljanske škofije — na zlatem dvojno kronan, črnomodro klan dvoglav orel, zadaj s polovičnim rdečezlato šahastim polmesecem na prsih, z razčetverjenim ščitom. 1. in 4. na srebrnem sprednji del vzpetega črnega bika; 2. in 3. na rdečem poševna, razpolovljena in petkrat poševno sekana, črnosrebrno šahasta prečka. Na zgornjem ščitovem robu srebrna mitra z rdečezlatima trakoma in zlati pedum. Ščit obdaja škrlaten plašč. Napis: *Christoph Rauber Bischoff zu Laybach A^o. 1530.*

43. *Baron Janez Kacijaner Begunjski⁸⁷* razčetverjen — 1. in 4. na zlatem vzpet črn brak, 2. in 3. na modrem vzpet zlat brak. Dva šlema s kronama, na desnem se dviga črn brak, na levem plapolata dve zastavi z razcepljenimi konci, sprednja trikrat rdečezlato, zadnja trikrat modrozlato deljena (na levem plapolajo tri zastave,

spredaj rdeča s srebrnim stolpom, srednja rdeče-srebrnordeče deljena in zadnja modrosrebrno-modro deljena). Pregrinjalo: desno zlatočrno, levo zlatomodro (levo modrozlato). Napis: *Hans Kazianer Freyh. von Kazenstein A^o. 1537 stirbt. 25. Ober. 1538 begr. zu Oberburg.*

44. *Nikolaj Juričič*:⁸⁸ razčetverjen — 1. in 4. na modrem zlato obzidje z dvermi in stolpom (modročrno deljeno s srebrnim stolpom s polkrožnimi vrati, nad njim obojestransko po eno okno, venčni zidec, zgoraj troje oken, razporejenih 2, 1, na vrhu štirizobato kronišče); 2. in 3. zlatočrno deljeno, zgoraj srebrna raca, spodaj zlat brak (zgoraj črn ptič s sklonjeno čopasto glavo, spodaj brkata roza ličinka (črv) s štirimi pari nog). Dva šlema s kronama, na desnem srebrn stolp, na levem pet črnih nojevih peres z zlatim rakom (z rozastim črvom). Pregrinjalo srebrnomodro (desno modrosrebrno, levo črnozlato). Napis: *Nikolaus Juritschiz A^o. 1540.*

45. *Baron Jožef Lamberg Ortneški in Ottenštajnski*:⁸⁹ razčetverjen — 1. in 4. klano, spredaj trikrat zlatozeleno deljeno (trikrat srebrnozlato deljeno), zadaj rdeče; 2. in 3. na zlatem vzpet črn brak. Dva šlema s kronama, na desnem dva črna roga (dve vejici z zelenimi listi), na levem se dviga črn brak. Pregrinjalo: desno rdeče (rdečesrebrno), levo črno (črnozlato). Napis: *Joseph Frey. von Lamberg A^o. 1554.*

46. *Janez Velcer Spigelberški*:⁹⁰ razčetverjen — 1. in 4. rdečesrebrno klano z upognjenima, sklenjenima rokama izmeničnih barv; 2. in 3. na črnem poševna, navzdol obrnjena srebrna konica. Dva šlema s kronama, na desnem rdečesrebrno klana perjanica s sklenjenima rokama izmeničnih barv (simetrično rdeča in srebrna perut s sklenjenima rokama izmeničnih barv), na levem perjanica iz črnih nojevih peres (spredaj tri srebrna, zadaj tri črna nojeva peresa). Pregrinjalo: desno srebrnordeče (rdečesrebrno), levo črnomodro (črnosrebrno). Napis: *Johann Welzer von Spieglberg A^o. 1557.*

47. *Jakob Lamberg Ortneški in Ottenštajnski*:⁹¹ enak grbu št. 45. Napis: *Jacob von Lamberg trettet an 1558 stirbt A^o. 1566.*

48. *Baron Herbert Turjaški*:⁹² razčetverjen — 1. in 4. na rdečem zlat tur; 2. in 3. na srebrnem zlata stolica (na zlatem črna stolica). Dva šlema s kronama, na desnem se dviga zlat tur, na levem srebrna perut z zlato stolico (zlata perut s črno stolico). Pregrinjalo: desno črno (zlato-rdeče), levo rdeče (črnosrebrno). Napis: *Herward Freyherr von Aursperg A^o. 1575.*

49. *Baron Vajkard Turjaški*:⁹³ enak grbu št. 48. Napis: *Waickard Frey. von Aursperg A^o. 1580.*

50. *Grof Janez Ambrož Turnski*:⁹⁴ enak št. 41 Napis *Joh. Amros Gr. von Thurn A^o 1585.*

51. *Janez Kobencel Proseški*:⁹⁵ razčetverjen z razčetverjenim srčnim ščitkom — 1. in 4. srebrno; 2. in 3. štirikrat poševno modrosrebrno sekan (šestkrat poševno srebrnočrno sekan). 1. in 4. deljena in dvakrat klana srebrnordeča šahovnica; 2. in 3. na zlatem črn kozorog na zelenem griču. Za ščitom srebrno obrobjen črn križ križarskega reda. Dva šlema s kronama, na desnem kronan črn orel, na levem se dviga belo oblečena moška figura z rdečo čepico, tremi pušicami v desnici in lokom v levici. Pregrinjalo: desno rdeče (rde-

česrebrno) levo črno (črnozlato). Napis: *Hans Cobenzl von Proseck T-O-R A^o. 1592.*

52. *Baron Jurij Lenkovič*:⁹⁶ na črnem zlati zmaj. Šlem s krono in zlatim zmajem. Pregrinjalo črnozlato. Napis: *Georg Lenckovitsch Freyherr A^o. 1593 stirbt 1602.*

53. *Knez Janez Urlik Eggenberški*:⁹⁷ deljen in dvakrat klan s črnim ščitkom — na srebrnem trije črni orli (na modrem proti zlati peterorogljati kroni usmerjeni trije leteči črni orli, razporejeni 2,1. Zgornja polovica: spredaj na srebrnem pet rdečih vrtnic, razporejenih 2, 1, 2; v kolišču na modrem zlato sidro (zlato modro deljeno s srebrnim sidrom); zadaj na rdečem zlat orel (na rdečem kronan orel). Spodnja polovica: spredaj modro rdeče klano s srebrnim orlom (modro rdeče klano s kronanim srebrnim orlom); v kolišču na modrem zlato sidro; zadaj na zlatem srebrno kolo. Knežji klobuk. Napis: *Hans Ulrich Fürst zu Eggenberg stirbt A^o. 1634.*

54. *Knez Ivan Anton Eggenberški*:⁹⁸ enak grbu št. 53. Napis: *Johann Antoni Fürst zu Eggenberg stirbt A^o. 1649.*

55. *Grof Volk Angelbert Turjaški*:⁹⁹ razčetverjen s srebrnim ščitkom z vzpetim rdečim levom. 1 in 4. na rdečem polju zlat tur; 2. in 3. na zlatem zlata stolica, za njo črn orel (na zlatem srebrna stolica, za njo črn orel). Deveterorogljata krona. Napis: *Wolf Engelbrecht Graf von Aursperg stirbt den 28. apri. A^o. 1673.*

56. *Knez Janez Seifrid Eggenberški*:¹⁰⁰ enak grboma št. 53 in 54. Napis: *Johann Seyfrid Fürst zu Eggenberg wird inst. den 17. may 1674.*

57. *Knez Janez Anton Jožef Eggenberški*:¹⁰¹ enak grbom št. 53, 54 in 56. Napis: *Johann Ant. Joseph Fürst zu Eggenberg A^o. 1692.*

58. Dvorni maršal cesarja Karla VI. *grof Janez Gašper Kobencel*:¹⁰² enak grbu št. 51, le brez srebrnoobrobjenega črnega križa tevtonskega križarskega reda za ščitom. Deveterorogljata krona. (Pregrinjalo zlato). Napis *Johann Caspar Gr. Cobenzl A^o. 1714 wird Käy. Carl VI. Hoffmarsch. A^o. 1723.*

59. *Grof in graščak Volk Vajkard Gallenberški*:¹⁰³ na rdečem upognjena srebrna konica. Deveterorogljata krona. Pregrinjalo rdeče. Napis: *Wolf Weichard Graf und Herr von Gallenberg wird instal. A^o. 1723 stirbt 20. febr. 1733.*

60. *Grof Korbinjan Saurauški*:¹⁰⁴ deljen in dvakrat klan z razčetverjenim srčnim ščitkom — 1. in 4. na rdečem upognjena srebrna konica; 2. in 3. na zlatem črn orel. Zgornja polovica spredaj petkrat poševno srebrnočrno sekan; v kolišču na rdečem tri zlata drevesa na srebrnem griču (na rdečem zelen grič s tremi listi na pecljih) in zadaj petkrat poševno srebrnočrno sekan. Spodnja polovica: spredaj in zadaj na srebrnem proti simetrali vzpeta črna leva; v kolišču enako kot v kolišču zgoraj. Trije zlati šlemi s kronami, na desnem tri rdeča nojeva peresa (zlato, črno in zlato nojevo pero), na srednjem rdeč klobuk s tremi modrimi nojevimi peresi (rdeč klobuk s srebrnim, črnim in srebrnim nojevimi peresom) in na levem srebrna perut (rdeča perut s srebrno konico obrnjeno na desno). Pregrinjalo: desno zlatočrno, levo rdečomodro (rdečesrebrno). Napis: *Corbinian Graf von Saurau insta. A^o. 1734 Statthalter in Jahr 1742.*

1. A. Globočnik, Uebersicht der Verwaltungs- und Rechtsgeschichte des Landes Krain, Laibach 1893, 15. — 2. J. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, Celje 1911, 321. — 3. J. Vrhovnik, Kapela sv. Jurija na Ljubljanskem gradu, Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko, XVIII, Ljubljana 1908, 31. — 4. AS Lj. 261 r, Wappenkopien für Ausmahlen der Strafhaukapelle am Castel. — 5. Vrhovnik, n. d., 33. — 6. J. W. F. Valvasor, Die Ehre des Herzogthums Krain, Neundtes Buch, Laibach-Nürnberg 1689, 15—70. 7. F. Stele, Valvasorjev krog in njegovo grafično delo, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Letnik IX, Zvezek 1—4, Ljubljana 1928, 50. — 7a G. Kozina, Die Landeshauptleute von Krain bis gegen das Ende des 15. Jahrh., Jahresbericht der kais. kön. Ober-Realsschule in Laibach 1864, 36, 37, 43, 44. — 8. E. Grintzner, Heraldik, v Grundriss der Geschichtswissenschaft zur Einführung in das Studium der deutschen Geschichte des Mittelalters und der Neuzeit, Band I, Abtlg. 4, zweite Auflage, Leipzig und Berlin 1912, 93. — 9. H. G. Ströhl, Heraldischer Atlas, Stuttgart 1899, T. III/4. — 10. Ströhl, n. d., T. LVI/2. — 11. Ströhl, n. d., T. XL/5. — 12. Ströhl, n. d., T. II/16. — 13. H. G. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle nach seiner kaiserlichen und königlichen apostolischen Majestät grossem Titel, Wien 1890, IX, T. IV/5. — 14. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, XV, T. IX/6. — 15. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. XX/1. — 16. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, VI, T. II/3. — 17. Ströhl, n. d., VI, T. II/4. 18. Ströhl, n. d., X, T. V/2. — 19. Ströhl, n. d., Oesterreichisch-d., X, T. V/2. — 19. Ströhl, n. d., XIII, T. VIII/1. — 20. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. XX/20. — 21. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, VI, T. II/4. — 22. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. II/16. — 23. Ströhl, n. d., T. XX/1. — 24. Ströhl, n. d., T. XL/5. — 25. Narodni muzej v Ljubljani, Grafični kabinet, Kaiserlich oesterreichisches grosses Wappen 1836. — 26. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. LVI/2. — 27. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, VI, T. II/4. — 28. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. II/16. — 29. Ströhl, n. d., T. III/4. — 30. Ströhl, n. d., T.

XL/5. — 31. Ströhl, n. d., T. XX/1. — 32. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, IX, T. IV/4. — 33. Ströhl, n. d., IX, T. IV/5. — 34. Narodni muzej v Ljubljani, Grafični kabinet, Kaiserlich oesterreichisches grosses Wappen 1836. — 35. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, X, T. V/4. — 36. Ströhl, Heraldischer Atlas, T. LXIII/5. — 37. Ströhl, n. d., T. XLVI/1. — 38. Ströhl, n. d., T. LXIII/5. — 39. Ströhl, Oesterreichisch-ungarische Wappenrolle, VII, T. II/5. — 40. Ströhl, n. d., VIII, T. IV/2. — 41. Ströhl, n. d., VIII, T. IV/1. — 41a (orig list. 1463 12/I v Arih. Slovenije s sliko zboljšanega grba. — 42. Ströhl, n. d., IX, T. V/1. — 43. Ströhl, n. d., X, T. V/3. — 44. Ströhl, n. d., XVI, T. X/8. — 45. AS, 261 r, Wappenkopien für Ausmahlen der Strafhaukapelle am Castel, 1. — 46. AS, 261 r, n. d., 2. — 47. AS 263 r, n. d., 3. — 48. AS, 261 r, n. d., 4. — 49. AS, 261 r, n. d., 5. — 50. AS, n. d., 6. — 51. AS, 261 r, n. d., 7. — 52. AS, 261 r, n. d., 8. — 53. AS, 261 r, n. d., 9. — 54. AS, 261 r, n. d., 10. — 55. AS, 261 r, n. d., 11. — 56. AS, 261 r, n. d., 12. — 57. AS, 261 r, n. d., 13. — 58. AS, 261 r, n. d., 14. — 59. AS, 261 r, n. d., 15. — 60. AS, 261 r, n. d., 16. — 61. AS, 261 r, n. d., 17. — 62. AS, 261 r, n. d., 18. — 63. AS, 261 r, n. d., 19. — 64. AS, 261 r, n. d., 20. — 65. AS, 261 r, n. d., 21. — 66. AS, 261 r, n. d., 22. — 67. AS, 261 r, n. d., 23. — 68. AS, 261 r, n. d., 24. — 69. AS, 261 r, n. d., 25. — 70. AS, 261 r, n. d., 26. — 71. AS, 261 r, n. d., 27. — 72. AS, 261 r, n. d., 28. — 73. AS, 261 r, n. d., 29. — 74. AS, 261 r, n. d., 30. — 75. AS 261 r, n. d., 31. — 76. AS, 261 r, n. d., 32. — 77. AS, 261 r, n. d., 33. — 78. AS, 261 r, n. d., 34. — 79. AS, 261 r, n. d., 35. — 80. AS, 261 r, n. d., 36. — 81. AS, 261 r, n. d., 37. — 82. AS, 261 r, n. d., 38. — 83. AS, 261 r, n. d., 39. — 84. AS, 261 r, n. d., 40. — 85. AS, 261 r, n. d., 41. — 86. AS, 261 r, n. d., 42. — 87. AS, 261 r, n. d., 43. — 88. AS, 261 r, n. d., 44. — 89. AS, 261 r, n. d., 45. — 90. AS, 261 r, n. d., 46. — 91. AS, 261 r, n. d., 47. — 92. AS, 261 r, n. d., 48. — 93. AS, 261 r, n. d., 49. — 94. AS, 261 r, n. d., 50. — 95. AS, 261 r, n. d., 51. — 96. AS, 261 r, n. d., 52. — 97. AS, 261 r, n. d., 53. — 98. AS, 261 r, n. d., 54. — 99. AS, 261 r, n. d., 55. — 100. AS, 261 r, n. d., 56. — 101. AS, 261 r, n. d., 57. — 102. AS, 261 r, n. d., 58. — 103. AS, 261 r, n. d., 59. — 104. AS, 211 r, n. d., 60.

